

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 64

Fylke: Hedmark

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Follodal (F) og

Emne: Død og begravelse

Bygdelag: Tynset (T)

Oppskr. av: Lvar S. Streitlien.

Gard:

(adresse): Tynset

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. for Follodal

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):
for Tynset. Per Eivandson, 82 år.

SVAR

1. Dette er foten fast i dørglötten, moko som lett kunne hende på øtra i onasstüörva, så spørdest det dødt. Like eins om To bordknivar vart liggjande i kross. (T)

Når småbarn gjemte aulelet ved å legge eit kvitt klæde over, når det sette seg fægl på vinduoruta og hakka i ruta, når det song for øyrom, når ein fekk sjå kross i veggen eller på golvet laga av krist, flisar, øtra e.l. (Lag den lengste kristen over den øttaste, vata det mannsdødsbrø, lag den øttaste i øst, var det fegdaransel om krossen, måljøs, som slokua ved senga eller ut for senga der den feige lag, eller måljøs om braun andre stader. (F.)

2. Var det 13 kilbrøds julekvelden, var ein av dei feig. (Det hende i min heim eingang for 30 år sidan, at mor ga meg att på kjøkkenet og ikkje vilde vera med kilbrøds av den grunn at ho vart den 13. som sette seg i uakt, Når eit lys slokua på meg sjøl for det var nedbrent, så spørdes det dødt. Når ein gjekk rundt øtra rangsøles med gravtørna i handa julekvelden (helst midnat) og ein bridje gongen møtte ei likkiste, var ein feig, eller ein kom på ein krossveg som det ikkje hadde fare lik over og ein der møtte likkiste, (og på julekvelden) var ein feig. (F.)

3. Nei

4. Det hende at urreisande taker eller finutøker kunne

seia fra at den el. den ikkje skulle leva året ut. Somme-
gonger slo det også til.

I Krokhaugen fann dei ut for mange år det var att ne
gubben den - Jørgen - skulle døy, ~~og~~ ved borddau, og det
steunde også, Jørgen døde i 1905. (F).

5. Haljemaür skulle te seg på folk som hadde vore grådige.
Madræn kom når personen var kome på seuga og ikkje kom
opp att meire. Den skulle vera pers plagosa. (T).

6-9. Gütkrud.

10. Når den døande ønskte det, vart det send bod eller presten (T, F)

11. Presten var iført ornat, tala først med den sjuke, las av Bibelen
og delte ut sakramentet på vanleg måte. Dei varade påhørande
var i alle i stia, men om den sjuke ønskte å vera alene med
presten, så vart det slik. (T og F)

12. Mange sletninger som budde så nær at dei kunne koma
fram for vedkomande døde. Elles var det vanleg at gran-
nane tok farvel med den døande når det var ein
så gamal mann eller kvinne at utgangen var sikker
(T og F)

13. I mange høve bestemte den arldne kva som skulle
gjerast. (T.) Da Per ^{den hånsten} Fygn i 1911 vart send på Rikshospi-
talet, sa han fra at dei ikkje måtte ta av højet i Vehljün,
for det skulle vera høghøj i gravvælet hans. (F).

14. Han slokua, ho somna iuu, fekk heimlov,
fekk fara, slappe utu, (T og F)

15. Dei storn stod ved dødsseuga, såg at "auga braut"
og da visste dei at døden var der. (F) Ikkje særskilde
råder.

16. Nei

17. Ein brukte så stryke sterkt søkkvatn på augevarmanet (T).
Eller så la dei att auga med fingeren. Gamalt attende var
det nok brukta å legge ein tri-skilling på augevæket (F).

18. Nei salmebok under haka var mykje brukta (T og F)
Dei batt også upp haka med eit handkle. Da oldemor
mi døde i 1899 kan eg minnast at mor og kusinegjeuta

- gjekk med oppbunde hake da dei om morgonen kom
 ut frå stua der oldemor låg. (F.)
19. Graumane vart varsle med ein gong. (T. og F.)
20. Helst ein eldre mann eller kvinne. (T og F)
21. Nei
22. Viudiøt vart opna, dersom det var gongglas. Korle
 lakau vart hengt forau viudiøt. ^(T og F) Da Guvorr Kilstad
 frå Sollia for nokre få år sia døjde på Tolga sjukehus,
 vart det hengt lakau forau viadiøt på romet heimar i
 Sollia. Det er 10-12 mil mellom desse to staderne.
23. Til vauleg til liket var kaldt, vaska og stelt. Så vart
 det lagt på ein lang knakk og bore ut dit det skulle stå
 til gravferda (T. og F.)
24. På ein beuk (- - -)
25. Nei
26. Ukjend
27. Hadde den døde lege lenge til songe, vart røugehalmen breud.
 Påsnart den døde var fløtt ut av sengen. (T. F.)
28. Var det dømittsann sjukdom, vart alle klæda breude. (T. F.)
29. Ukjend.
30. Som regel kjem dauden om natta, og da blir liket vaska
 om dagen når liket er vorte kaldt. Kroppen blir retta
 ut for kroppstivleiken iutvæ, hendene blir lagt over bringa,
 helst på auanfalda, soune gonger med ei salmebok i grepet.
 ei salmebok som den døde har eigd. (lenge sidan denne brukken
 var i bruk). (T. F.)
31. Ei av graumekoneene stod for arbeidet. I my tid er det
 sjukesyotra i bygda som gjer det. (T. F.)
32. Nei
33. Ja.
34. Ja.
35. Ja, dersom dei var så lange at det var sørgerender.
36. Ja.
37. Ukjend.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

38. a sveipe (F) svepe (T.)
39. Liksveip (F) Liksvep d. svep. (T.)
40. Likbløje (F) sveplaken (T.) var av tørt bomullsty.
41. Ukjend.
42. Karane i skjorte, kvinnene i sekk. Gamalt attende var
Karane kladd i raudtrøje og raud topplue. Det kjem fram
slik ting nå når dei tar opp att gamle graver. (T. og F.)
43. Det heitte gamalt at brudgomsskjorta skulle vera likskjorte. Dersom
ei kone døde i barnslag stutt tid etter brylluppet, var ho
lagt i kista med brin klada røve på. (T. og F.)
44. Nei, ein brukte det tyget som fantes, mest vanleg
bomullsty. (T. og F.)
45. Nei, svøpet var så langt at det lakk utover bae endane
på kista, og det var bretta opp før lokket var lagt på (T. og F.)
46. Ukjend.
47. Mannfolk hadde raud topplue. Kvinnene hadde vanleg kvinn-
lue, men dei kunne også ha hornlue. (T)
48. Gamle folk ~~var~~ fekk klær med gamal srip, men
unge folk kunne få meire moderne ty. (T.)
49. Nei
50. Gikkje frå først av, men etter at det var brukta
papir i svøpet (T.)
51. Kring 1900 var det meir og meir vanleg å
kjøpe ferdige litklær. (T.) 7 Føldal 10 år seinare.
52. Alltid kjøpte litklær nå.
53. Svøp blir brukta, nytt ord.
- 54-57. Ukjend.
58. Mange fekk saga ut breie bord til litkjesta og hadde
vyrket liggande, så det var snøgt å slå ihop ei kiste
når det trøngtes. Det heude at somme laga kista i
sjøl og hadde den ståande. (T. og F.)
59. I førstninga treuaglar. Så var det brukta skrin
60. I 1870-åra brukte dei å slå inn jaruhopper i framenden
og bakenden av kista, to i kvar ende. Ved kyrkja var
det to store jaruhopper rom.

- var på lauge at to manne fekk tak i kvar av dei.
 Heupene på kista måtte passere av så det høvde
 til desse store beireheupene som ein fekk låne. (T)
 Stroppen av bast er av yngre dato, og må er det
 kjøpte heuper, tri stykker på kvar side. (T. og F.)
61. Var det ein smittkan på garden, gjorde han kista.
 Lilles var det smittkanen i grenda som hadde arbeidet.
 Jo Myrvaug i Røaaen, og Jo Eggen i Egga. (T)
 62. Kista vart måla svart. ^(isensfarge) Kjønnstokk til farge. (T. og F.)
 Ei stutt periode (1890-1900) var det gjort å steinkolkaaste
 kista. Først vart den måla svart, så vart det smurd på
 linuvatn og tilslutt kasta finkuist steinkol som da feste
 seg til linnet og til kista. Det var helst på lokket at
 det lukkast å få dette støret til å feste seg. (T).
63. Kring 1910. I førstuinga var det mange som så skaket
 til dei nye skittken med kiste littkister, så det tok
 nokre år før dei svarte kistene kom burt (T og F)
64. Ukjent.
65. Høvelkåre. Spjel om kista var gjort på ein annan
 stad, så var det skittken å legge oppi høvelkåre (T og F)
66. Pata vart fylt med høvelkåre (T og F)
67. Alltid ferdiglaga kiste kister frå snekkerfabrikken (-)
68. Salmeboka.
69. Ukjent.
70. Eit lite brekkor på toppbordet i lokket (T)
71. Ukjent.
72. Det var vanleg å sette ei bjerebottle under kista, vel
 mest for å ta bort den vonde littlitta. Bomulls-
 dotter vart stutte opp i mase borene og inn i øyra
 for å hindre at spyffya fekk krype inn og legge egg. (T)
73. Nei.
74. Gammalt attende var det skittken. (T)
75. Traktering med mat og drikke etterpå (T)
76. I stua.
77. Låg littet i stua, vart det hengt lakau for vriddet.

78. Stod kista på kløberet, på låven eller i noko anna uthus, vart det heugt lakau rindt ikring kista, så det vart eit rom med plass til nokre menneske ved kista.

På golvet vart det obidd graubar om vinteren og einer om sommaren. (T og F)

79. Barsal er utgådd i Follidal og Tyroet. Derimot var det brukta på Uuseth i Øvre Rendal så seint som i 1900. Det var ei omstendelig affære å lage istand ein barsal, og det var spesialistar som stod for dette arbeidet. Kring døra inn til svala vart det på kvar side bygd opp søjler av bar, nokon tjukke med ved marka og eit stykke opp, så eit tinnare stykke og så etter eit tjukkare stykke og så ein boge over døra frå den eine stolpen til den andre.

80. Bruka barsal både sommar og vinter i Uuseth.

81. Ja, dersom det ikkje var altfor lang veg. (F)

82. Ja. og ein skulle alltid passa på at fotenden var fjerst når ein glitte kista (T og F)

83. Hokket skulle stå på golvet frammed kista og ein duk vart lagt over auviktet. (T og F).

84. Firkanta og stor som eit lommestykke eller noko større (T og F).

85. Sjøitduken (T og F).

86. Det var skikken at grannane kom for å sjå på den døde. Ikkje vauleg å ha barn med, men det var eldre koner som hadde med barn og ville at desse skulle sjå den døde. (T og F).

87-88. Nei

Sorg.

89. Ein skulle undgå alt arbeid som det fylgde larven med, ikkje berre på garden der liket stod, men også på grannegardane. (T og F).

90. Det fall av seg sjøl at mykje arbeid stana fordi husfolka fekk det travelt med å sette istand til gravølet (T og F).

91. Ja, og den vasa til vaules i 3 veker.
92. Ein burde ikkje gå på dans eller gestar eller delta i omnor moro. Bauung, uorren tale eller lettlynd framferd var usomeleg. Ein burde gå i kyrkja eller på oppbyggelige møte. (T. og F.)
93. Ein brukte svarte klær. Det var ikkje spesielt grav-ølsklæde, men vart også brukta i bryllup og til kyrkje-klær. Det var halde for å vera ukristelig. (T. og F.)
94. Svart kjole og svart silketørkle. Dette var heller ikkje nokor sørgedrakt pydd berre for dette eine kvævet, man høyrde med til gruppa "Kyrkjeklæda". (T. F.)
- 95-96. Ukyend
97. Ta til med arbeidet att, og gå inn for dette med heilhuga stad. "Hadde ho enda vilje begynte å arbeide". (F)

Synge ut liket.

98. Helst fredag eller laurdag, mest vanleg laurdag fordi gravilet vora i 2 dagar. Aldri gravferd på ein søndag (T. og F.)
99. Gravøl. (T. og F.)
100. Om vinteren og når det var kaldt var, vart liket songe inn derom det stod ute på låsen eller i eit auna i skio. Klokkaren gjekk først og song ei salme. Han hadde ofte hjelp av ein eller to menn. Derom ein ikkje fekk tak i klokkaren, var det som regel eit par karar som var oppvæde i dette, så ein stod aldri i bitt. Kista vart borte med fotenden først, og inne i stua sendt med sola så fotenden peika mot utgangen slik det best høvde etter storleiken på rommet.
- Om sommaren når det var godt var, vart kista sett på 2 små krakkar ute på garden. (Folldal)
- På Tynset var skikken stort sett like ein. (T.)
101. Lokket skulle stå på golvet ved sida av kista. Det vart lagt på og skriva fast eller at songen og talen var ferdig, og kista skulle berast ut. (T. og F.)

8
102. Ukjend.

103. Somme gonger var det teut lys som stod på ei bord-
skive ved korridoren av kista (T)

104. Aldri mindre enn tre, men ofte fleire (T).

105. Dei vart slakte og sett bært (T)

106-107 Ukjend

108. Vart berre sett bært og seinare bruka på vauleg måte (T)

109. Nei

110. Fra Follidal er det fortalt at nokre ungdommar einigong
skulle sitja likvaka. Da det leid på vatta, flutte
dei kista bort i ein kiosk og tok til å danse. (F.)

Det er nok fortalt om dette, men det er så lenge sidan.

Besteforeldra til P. Pedersen som er f. 1875, fortalde at skikken
hekk i" på somme staden i dei ra tid. (owl. 1850). (T)

111. På Tysset omlag 1850., i Follidal nokre seinare.

112. Nei

113. Nei

114. I forretninga var det sjeldan at presten var tilstades
i heimen. Han måtte da opp på kyrkjebakka. Når
er det vauleg at han er med i heimen også. Når er
det vauleg at gravålet blir halde i menighetshuset
eller ~~ett~~ ^{ett} anna forsamlingshus like ved kyrkja. Det
er også meir og meir vorte skikk at kista skal
berast iu i kyrkja og forretninga gå føre seg der.

(T. og F.)

115. Etter at menighetshuset vart bygd i 1923. (T)

116. Det høyrde med se arbeidet åt klokkaeren å syngje út
liket, han heldt også liktala, og la sønleg vinn om å tale
til kjenslene. P. Pedersen i Follidal var glad til dette.
Kvinnene ikkje klokkaeren koma, var det av bygdenes megen
alltid nokon som „forretta". Ei historie kan
best illustrere dette. Døden var ein alvorleg øyest,
sanne kven han nåka. Det kom ein luffar til garden
Siviksrød i St. Stradal (Follidal). Han vart sjuk og
dødde der. Euda han var framand og ukjend og

ingentring alle, vart det halde gravøl. Mannen på garden, Hans Eiriksrød - liu original, var den som stod for songen: denne avsides grenda, og han forretta også denne gongen ~~opå~~. (Det er 2 mil til klokkaren). Riktala er den ståtteste og merkulegste som er halde, og lydde slik:

„Frå Ringenrike ora' du, - det sa du.
Til himmelrike vil du, - det veit eg.
Når dei andre står opp att
2: fæ = må før du følgje med.
Stnu.

Eller var lekpreikarar, og lærarar nytta til å syngje ut.
(T. og F.)

117-118. Ukjend.

I 1905 var eg i grasferda til Toden Olsen Nessel i Sollia. Gravølet vart halde på Moen ved Ftuabrå. Der vart det skjennet dram da liket var borte ut og sett på pladen, og folk gjorde seg ferdig til den 20 km. Lange Kystkjeferda. Det var elles skjennet rett som det var i det gravølet.

119. Den meiraste plekta, sønne, brøne, songen og
oakla så langt det rekk. (T. og F.)

120. Nei.

121. Skotken er den same.

122. Alltid fotenden først (T. og F.)

123-124. Ukjend

125. Bar eller ual.

126-128. Ukjend

129-130 Både menn og kvinner følgde med, så mange som "is slapp" for stellet i gravølgarden. (T. og F.)

131. Det var alltid ei stor cere for plekta og den avdøde at gravfølget var stort. Ein rekna da antal hester. I grasferda til Karlson i Lovaasen, Tyrest, var det 32 hester. (T. og F.)

132. I gravølsgården blir det pynta med eit pent grautre på kvar side av døra, soutrid med ein kors av granbar over døra. Om soumman er det vanleg å bruke bjørk. Same skikken blir òg nytta ved menighetshuset, eller det forsamlingslokalet som folket samlast i til bereresting (T)

I Föllde er det ikkje grautkog, men der blir det bruka bjørk om soumman. (F)

133. På Tynset brukar ein den skikken å strø granbar i vegen der det er vegkryss. Er det sterkt trafikkera veg så ein resiterer at pyntinga blir øgdelaagd, blir det lagt ei rad med granbar på kvar side

Det er ingen som tar foto av slike pynting, og det er sjeldan å sjå nå, avdi folk døyr på gamleheim eller sjukehis, og liket blir så glatt til likkjellaren ved kyrkja. (T)

134. Flaggel blir heist på halv stong på den garden nokon døyr på døydagen, men ikkje i grauelaget. På gravferdsdagen er det flagg på halv stong over heile grauelaget. og andre stader i bygde og på hja verna og kjeaningar til den aodide. (T, F)

135. Ingen fast regel, oflaot mannen sjøl.

136. Samalt attende skulle flagget i topp så snart kistta var søkt i grava. (F)

Ikkje på Tynset var dette skikken. (T)

137. Når gravferda kom att frå kyrkja, var det mannen på garden som heiste flagget i topp. Eg minnest min bestefar gjorde dette i gravferda til oldefar. Det er 13 km til kyrkje så dei høyrer ikkje nokor kyrkjeklokke det. "Nå ska flagget i toppen," sa han. (F)

138. Det er gløymt litt etter kvarh den gamle skikken, og dette har gått for seg etter 1910. (F)

139-144 Utvend.

145. Kista var sett på stedsboten utan noko inndulag. (T, F)
Soumbider kunne det bli lagt granbar under. (T)

146. Helst svart eller brün. Var det mannen på garden som var död, skulle alltid eldste hesten på garden dra likvogua, sjöl om hesten var blakk. Elles ville ein ikkje ha blakke hestar ^{i gravfjeda, dei måtte i hjelpe} til ~~dei~~ halde seg ritt i fjeda. (T. F.)

147. Nei.

148. Det skulle gå i skritt. Men mange stader var det så lang kyrkjeveg, at ein laut kjøre i trav skit-
le ein nå fram og heimatt i rimelig tid.

149. Ofte kappkjøring. (T)

Under heimreise i gravølet som er nemnd under 117-118, reiste vi over Setningsjøen (21 desember). Det var fin is, og da var det kappkjøring etter isen.

I Folldal var det ikkje bruka. Men om vinteren når det var breunkalde, var hestane frosne medan dei ventla på at forretninga på kyrkjegarden skulle vera ferdig. Da kom dei mest irrolege hestane isog fønt og det kunne gå ganske lystig. Dei andre hestane prøvde så å henge eller best dei kinnne. (F.)

150. Mannen sjöl, eller eldste sønen. Var det mannen som var död, og søgen som til å kjøre, var det drengen eller bror til den døde. (T. F.)

151. Var det god veg, sat han oppi kista; var det dårleg veg, gjekk han ved sida. Når det var 15-20 km til kyrkja, så var det godt å få stikka på. (T. & F.)

152. Nei. Klokkaren kjøyrde alltid først, og så følgde likvogua eller sleden som ur. & i (T. & F.)

153-154 Utkjend.

155. Eldre koner hadde nok den meininga at koinuer som døde i barselseug, var salige. (T.)

På kyrkjegarden.

156. Dei som bar kista ut av sørgehuset, skulle også løfte kista av kjørdoringen. Kista var ikkje sett ned, men bore med ein gang til grava. (T. & F.)

157. Spader og hakker, og i eldre tid ekstra berekrokar

158. Kyrkjekassa

159. Dei same som bar kista ut frå kirkehuset. (T. & F.)

160. Nei, ikkje anna enn at ein iingåt, som regel, fekk pålegg om å ta seg av hesten, og køyre han dit dei andre hestane stod, gi han høg, og legge på hesteklæde dersom det var vintersdag og kaldt. (T. & F.)

161. Nei, han møtte opp på klokkegården som ligg 20-30 m frå kyrkja. Dei åtana likfølget. Karane sette inn hestane i kyrkjetallane eller bakk dei der det føre fall, i medan venta likvogna til alle var ferdige. Så køyrdi vogna fram til kyrkjeporten. Presten og klokkanen gjekk etter vogna. Men innover kyrkegården gjekk dei føre kista. (T.)

162. Nei

163. Nei. Men etter 1920 vart det skikk at personar som hadde gjort noko mykje i det kyrkjelege eller for bygda, dei fekk òg ved at kista vart borte inn i kyrkja, og forretninga utført der. På Tyndal vart vanlege folk borte inn i menighetshuset. Lite eller kvart vart det fleire og fleire som vart funne verdige til å bli borte inn i kyrkja. Det var også dei praktiske grunnar: I menighetshuset skulle det vera bevestuing etterpå, og da var det for mykje stov med omflytting av bord og beutkar. Når blir alle kistene borte inn i kyrkja når gravølet blir halde i menighetshuset. (T.)

164. Klokkanen og ein eller eit par songarar gjekk føre kista og song frå kyrkjeporten og til grava (T. og F.)

165. Nei

166. Teir måtte riage med bær klokken så lenge attfyltunga stod på. Når dette var gjort, vart det gjeve teiken til ringarane at dei kunne slutte.

Det kunne vera ein austringende jobb for ringaren når attkastinga gjekk seint. (T. og F.)

Grava.

167. Tynset fekk fast gravar 10. april 1897. Men det var hl å begynne mange som både grov og kasta att grava sjølve, og det fekk dei los hl. (T.)

Folldal fekk gravar noko seinare.

168. Nei

169. Grannane tok dette arbeidet sjølbedde dagen før gravølet skulle vera. Var det få grannar, t.d. hl eiubøtte gardar, kunne nokon ta på seg arbeidet for betaling. (I Folldal 2. ort.) (T. og F.)

170. Dei unge mennene i gravferda utførte attkastinga, 5-6 om gongen, så vart det skjøtta på med nye 5-6. Var det lite gravfølge, og herre få og kauskje herre eldre menn, kunne det ta noko tid med arbeidet (T. og F.)

171. Nei.

172. Den døde hadde ikkje fått det rette stellet for jordfestinga var utført.

173. Gravene var alltid armerkt med ein staur, og gravaren følgde presten og syntu han der grava var. Flektringane og kjenningar av den døde følgde med og stod ved grava medan jordfestinga vart utført.

Når det var messe burre annakvar eller brudekvar helg, kunne det bli fleire jordfestingar same dagen. (T. og F.)

174. Det var ikkje brukta nokor pynting av grava anna enn oppsetting av gravstein eller gravkors i tre eller jarn. Burre rikfolk eller kondisjonerte kunne pynte med blomar, ringjerding, eller på annan måte stelle det pent og briveleg. (T. og F.)

175. Juleaftan blir det meir og meir vanleg å sette eit lite juletrø på grava, og den 17. mai omå flagg. Elles blir det lagt mykje arbeid med planting av blomar. (T. og F.)

Larlig tilfelle.

176. Ein sjölmorder vart lagt i kista slik han vart funne, ikkje vasking eller stell av noko slag. Det vart ikkje halde noko gravid heller. Den døde vart gravlagt forrest mogleg, og det heude at dei næraste slektningane ikkje såg liket i augong. Somme orka ikkje sjå det.

Karen Strainbui, Follidal, orka ikkje å sjå liket til son sin, Peder, som hengde seg 30 år gamal i 1876. (T. og F.)

177. Riktig langt attmede skulle kista loftas over muren, og tilfølgjet skulle først koma til kyrkjegarden like etter att sola var gått ned. Det var også ei tid da sjölmorderen vart gravlagt utanfor kyrkjeuiren; noko seinare fekk sjölmorderen halv kyrkjegard.

Overstigen Tore Bierkager hengte seg i 1773, og slekta hans fekk lov av skriveren til å gravlegge han i mu på kyrkjegarden.

Med halv kyrkjegard meinfes det at haloparten av kista skulle stå i mu på kyrkjegarden, og den andre haloparten skulle vera utanfor. (F.)

178. Nei.

179. Lite i mu for kyrkjeporten. Per Lillseter som ble livet sitt i 1885 (omlag) fekk plass i mu der. (T.)

180. Ein passa på når det var vanleg gravfesting å sette kista med i grava til denne. Den vesle kista vart da sett oppå den store. (T. og F.)

181. På same måten som i 180 (T. og F.)

Gravöl

182. Gravöl (T. og F.)

183. I kvar grend var det til vanleg ein fast beedmann, som gjekk rundt og bad til gravöls. (T. og F.)

184. Nei

185. Han tok på seg sine beste klær, "svartklædan"; og da det som regel var ein eldre mann, så gjekk han med stav. (T. og F)

186. Han kom høgtidsam inn i stua og vart bode om å setje seg; men det skulle han ikkje for han hadde utført derudi rett. Han stod derfor i umant for døra og så fram gravferds helinga. Først når dette var gjort, sette han seg. Derom ingen av sjölvfolket var inne, måtte ein sende bud på desse, i alle høve den eine av dei måtte høyre bedinga, skulle det vera rett utført. (F)

187. "Eg kjør med heling frå u Sandrine og m Anton Felle om dykk vil gjera så vel å koma så mange som år slepp, å følge m Per åt gravem på andre laurdagen ette i dag."

Den av sjölvfolka som høyrde dette, sende så med heling atkende, at det skulle dei gjera. (Deum formilaren er vel nok foruhen, men eg minner berre ein gong ei slik hending.) (Folldal.)

188. Han fekk alltid traktering, mat og drikk. (T. og F)

189. Nei, ikkje anna enn til slektningar som bodde i andre bygder. (T. og F)

190. To dagar. (T. og F)

191. Bordet stod fülldekt, og folk fekk mat og drikk etter kvart som dei kom. Kjøkenesteren passa på og fekk dei innåt bordet.

Så var det saula bordsetking for alle dei som skulle følge åt kyrkjün. Tårnmat; leise, bröd, vaffel, jarubröd, gäbb, soingraut og krommer.

Middag etter gravferda. Rømmegräut og fisk.

Så Kaffe og biteti etter middagen.

Tårnmat att til kvelds.

(Tynset)

13324

I Follidal var skikken den same. Men her var det mykje rømmegrøut eller gryngrøut i fisk utokorne og måla grøutdallar sett på bordet, rømmelbrød, strøventbrød, bygnkake, smørforner, lefse, gubb, avlette og krommer. Rømmegrøut og fisk til middag for det var minst litt vint. (Follidal)

192. Mei.

193. Mei

194. Ja. Det var gramma som stod for alt arbeidet denne dagen. Kvittekonar tok mot sendingsmaten og sette den i andan så ho visste kvar helst dei yngre sakkene var å finne. Håsmora og òl kunne nok ha ut sagt med arbeidet, og rett klidde lite grunn må og da. (T. og F.)

195. Arbeidet i grunda stana av seg sjøl avdi alle dei rakkene og ofte dei yngre også, var i gravolet. Gjekk gravferda forbi gardar som ikkje var bede, så stelte folk seg slik at dei ikkje hadde arbeid nær vegen når gravferda fór forbi. Ein rekka ut på forhånd når gravferda var ventande, og passa ~~si~~ på å gå i dekkning.

Dersom ein var på vegen og møtte gravferda, stana ein, tok livs av, og stod slik til heile ferda var faren forbi. (T. og F.)

196. Dei næraste grammae gjekk med sendinga eftan eller kvelden før gravølsdagen. Dei gjestene som hadde lengre veg, hadde sendinga med seg når dei kom. (T. og F.)

197. Til vauleg var det kona sjøl som gjekk med sendinga, og ho måtte vera svartkladd. (T. og F.)

198. Sendingkona måtte også ha bevestning. (T. og F.)

199. Mei.

200 Ukjent med halve sendinger. Kvar gard hadde si sendingsskog (Follidal), bevestigsløip (Tysvot). Storleiken varierte etter storleiken på garden, og løipen

skulle vera full-lagt. Det var ei skam for den hümora som seude halve lairpar. Storleiken på smörformane rymsa også etter storleiken på garden, frå 1 kg til 4-5 kg former. (T. og F.)

201. Det er ingen overgangform. Når gravølet vart halde på garden, var det om laurdagen, og folka saulast der også om måndagen. Riktig langfarsande gjester kom fredag kveld og reiste att måndag.

Etter att gravølet vart lagt til menigheklisset eller eit anna forsamlingshus, er det berre denne einne dagen. Dei som har god råd, brukar full middag, medan andre nøyer seg med kårsmat, kaffe og sjokolade. (T. og F.)

202. Ein nyttar farsuleis heimebygd öl (Tontenbygg), eller vøsteröl og i det siste året held polsen öl på å koma i brøt.

203. Nei.

204. Nei.

205. Ikke bruke.

206. " " "

207. Ja. For onsdag 30 år sidan

208. Nå er det alltid ei mengd med krausar.

Mange blir lagt over kasta i grava og resten blir lagt oppå grava etter at denne er attkasta (T. og F.)

209. Dei ligg på grava til dei falmar. Ein dag om vøren blir det halde stor kyrkjegardsdag, og da blir alle krausane frå vøren tatt bort. (T. og F.)

210. Somme brukar enda römmegrant og fisk til middag. Andre held på kald steik, og grøntsaker, andre steik og da ofte fiskeridding til forret, får-i-kål o. s. v. Som regel suppe (ofte tomatsuppe) først. Etterpå desser: sviskegrant og flögje, riskreu og krommer, iskrem (ou sommar), o. l.

Så har blautkaken gjort sitt røntog på kaffetbordet

tiuga frø bakaren som regel, formkaker og kringler
baka heime, vøflar, goråd, smiltkningar, julebrød,
krommer, småkaker av mange slag.

Esjuben og soringrauten, ~~håmmingrauten~~ er
borte.

Tuin møter nå i kyrkja, og så er det bevestring
etter jordsjetteinga, som regel 2 gonger, anten
middag, kaffetord, tørrmat; eller tørrmat med
kaffe to gonger.

Stkkohol blir itkje bruka anna enn som
øl, oftast pils. (T. & F.)

211. Nei.

212. Etter at ein fekk lokalblad like etter 1900.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 64 Fylke: Hedemark
 Tilleggsspørsmål nr. Herad: Trysil
 Emne: Død og begravelse. Bygdelag:
 Oppskr. av: Frar A. Skrethien Gard:
 (adresse): Trysil G.nr. Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

På fotingard, 65 år gravar.

Tillegg.

SVAR

17. I 1896 var han med mor si til grunnogarden for å sjå om ei jente som låg sjuk. Da dei kom fram, var jenta død og det var lagt ~~en~~ penge-
stykker iumpakka i papir over auga. Papiret skulle hindre at det ikkje vart merke på auga etter trykket på mynten.

18. Han har funne rester av salvebotk i ei grav frå 1880-åra. Det var også rimelig at den døde jekk med seg i grava den salvebotka som han heldt i haenda medan han låg på litstrå.

58. Han skulle ein gong kaste opp att ei grav frå 1870-åra. Til vanleg er kisteborda frå den tid heilt opprotne, men denne gongen kom han med på bord harde som makogni, det var mesta iråd å få dei i stykker. Han trur dei må vere innsett med tjære, og ikkje berre ein gong, men fleire gonger, og denne iumpregninga gjorde at dei var lite heile etter ~~80 år~~ å ha låge 80 år i jorda. Der er berre

13324

fra sand på kyrkegården på Tysdal, så all ting
rottar fort.

Beigarmannen av kista har i alle fall sørgd
for at breverket skulle stå seg i lange tider.

130. Når ein gjølmorder vart gravlagt, var det
berre mannfolk som følgde til grava.

(Per Erlanden 82 år)

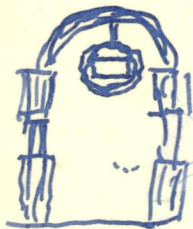
Etter 1900 blir det ein meire hidsam form for grav-
ferda til gjølmorderar også.

I 1957 vart kista til ein slik borte inn i Folldele-
kyrka.

(Folldele)

Tyngst 13.7.1957.

Sammur 64 pkk. 79. Död og begravning.

Ein barsal

Under bogen på barsal-
ken brukta ein på kusst
i fjore Rendal å henge
ei namneplate. Her
stod namnet, fødedag
og år, og dødsdag og
år til den avdøde.

Rundt namneplate var det ei vauky
rimeid kross av granbar.

Fortald av Maguhild kusst, 80 år.

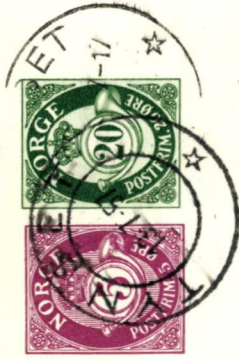
13324

Vydsant

Jon N. Arelsten.

BREVKORT

Fra

Emil J. Smedhaug

Tyvered

Til

North Norwegianisk Forbunds

North Folkemissionar.

Bygdøy

(Poststedets navn)